

REPERE ALE ANALIZEI CONTRASTIVE ORIENTATE

UNI- ȘI BIDIRECȚIONAL

de

Richard SÂRBU

În lucrare sunt descrise două procedee de analiză contrastivă:

(a) când confruntarea dintre două limbi se face într-o direcție, fie că se pleacă de la limba maternă, fie de la cea străină, fără ca demersul analitic să se sprijine pe un termen comun de comparație – „tertium comparationis” și (b) când confruntarea categoriilor lingvistice examinate se face bidirecțional, cu sprijinul unui termen comun de comparație, un termen – etalon abstract cu valoare metalingvistică. Pentru argumentarea tezelor avansate sunt aduse în discuție exemple din limbile română, rusă și din alte limbi. Sunt, de asemenea, menționate situațiile concrete în care este recomandată una sau alte dintre cele două procedee descrise.

Cercetările de lingvistică contrastivă din zilele noastre se caracterizează printr-o multitudine de păreri privind scopurile și direcțiile ei, precum și diversitatea metodologică. Pentru sporirea eficienței analizei confruntative s-au propus diferite teorii și metode lingvistice contemporane, inclusiv aplicarea modelului bazat pe nivelurile limbii, gramatica transformațional-generativă, îndeosebi concepția despre structurile de adâncime și de suprafață, gramatica cazurilor, metodică microlingvistică¹, analiza contextual-funcțională² și altele³. Analiza

¹Vezi prezentarea unor procedee de acest tip în lucrarea noastră *Odnostoronnij i dvustoronnij kontrastivnyj analiz*, în vol. *Probleme de filologie rusă*, II, Timișoara, 1992, p. 75-87.

²Cf. Mircea Gheorghiu, *Probleme de tipologie contrastivă a limbilor*, București, 1981, p. 127-152; vezi și Maria Țenchea, *Études contrastives (français-roumain)*, în special capitolele referitoare la echivalentele franceze ale modului prezuntiv românesc și ale infinitivului lung românesc, Timișoara, 1999, p. 86-106, 107-129.

³Cf. V. G. Gak, *Sopostaviteľnaja leksikologija*, Moscova, 1977; idem, *O kontrastivnoj lingvistike*, în vol. *Novoe v zarubežnoj lingvistike*, XXV, *Kontrastivnaja lingvistika*, Moscova, 1989, p. 5-17.

contrastivă este o disciplină științifică, o știință deja constituită cu scopurile ei, cu obiectul și metodele ei de analiză, în fața căreia stă sarcina de a construi tipologii bilingve reversibile și care se bazează pe premise că limbile pot fi comparate. Compararea este metoda fundamentală de studiere a limbii, dar, în funcție de scopul și obiectul cercetării, se disting trei ramuri ale lingvisticii, care utilizează compararea: lingvistica comparativ-istorică, care studiază comuniunea genetică a limbilor în dezvoltarea lor, lingvistica comparativ-contrastivă (**confruntativă**, ar fi, după noi, termenul mai potrivit, deoarece ea vizează nu doar **contraste** ci și multe **analogii** interlingvistice) și lingvistica tipologică, care studiază asemănările și deosebirile dintre limbi, indiferent de gradul apropierii lor genetice⁴.

Sarcinile lingvistice confruntative rezidă în compararea faptelor lingvistice din două sau mai multe limbi cu scopul relevării asemănărilor și a deosebirilor. În utilizarea practică a rezultatelor lingvisticii confruntative, în special în predarea limbilor străine, este absolut necesar să se acorde mai multă atenție deosebirilor decât asemănărilor, deși, în principiu, la confruntarea limbilor în mod inevitabil se relevă atât deosebiri, cât și asemănări. Mai mult, am putea afirma că relevarea convergențelor are o tot atât de mare importanță ca și evidențierea divergențelor interlingvistice, căci de foarte multe ori în didactica limbilor străine subliniera asemănărilor dintre limbile confruntate sporește considerabil **motivația învățării limbilor străine**⁵. La descrierea unei limbi oarecare, în conștiința lingvistului contemporan se păstrează schema primară, obișnuită a limbii materne ori a unei alte limbi cu care se realizează confruntarea și cu care, vrând-nevrând, se compară faptele din limba studiată, proiectându-le prin rețeaua obișnuită de noțiuni⁶.

Considerând confruntarea nu doar *o metodă de obținere de cunoștințe lingvistice*, ci ca *o metodă de reprezentare a acestor cunoștințe*, vom considera și noi, urmându-i pe Helbig⁷ și Ružička⁸, că ambele limbi,

⁴ Vezi lucrările noastre *Nekotorye problemy sinhronno-sopostavitelnogo analiza*, în vol. *Probleme de filologie rusă*, I, Timișoara, 1991, p. 110-123, și *Modele de analiză contrastivă*, în vol. *Probleme de filologie slavă*, XI, Timișoara, 2003, p. 95-100.

⁵ Ca și alți autori, considerăm că nu există temeuri pentru a se trasa o graniță între lingvistica „contrastivă” și cea „confruntativă”, deoarece ambele utilizează aceleași procedee de cercetare, având obiective comune. Diferențierea care se impune ar consta în aceea că lingvistica contrastivă acordă atenție cu precădere contrastelor existente, în timp ce lingvistica confruntativă presupune relevarea, în egală măsură, și a contrastelor și a asemănărilor. Vezi, de exemplu, V. G. Gak, *O kontrastivnoj lingvistike*, p. 9.

⁶ V. G. Gak, *O kontrastivnoj lingvistike*, p. 5.

⁷ Gerhard Helbig, *Sprachwissenschaft – Konfrontation – Fremdsprachenunterricht*, Leipzig, 1981, p. 70-101. Cf. traducerea rusă în vol. *Novoe v zarubežnoj lingvistike*, XXV, *Kontrastivnaja lingvistika*, Moscova, 1989, p. 310.

⁸ R. Ružička, *Zur Theorie der kontrastiven Grammatik*, Berlin, 1969, p. 172.

și cea maternă și cea străină, au aceeași valoare, și reprezintă obiectul cercetării, întrucât ambele limbi, cu toate asemănările și deosebirile lor, trebuie să fie luate în considerare în vederea stabilirii *unei mărimi relative*, în raport cu care se pot compara ambele limbi în cadrul unui „*sistem corelativ*” (Bezugssystem)⁹, care reprezintă în fapt **metalimbajul** «tertium comparationis», o anume «limbă-etalon», care reflectă segmentul **comun** din structura de profunzime a limbilor comparate.

În funcție de unghiul din care este considerată confunțarea: (a) *ca metodă de obținere a unor noi date lingvistice* sau (b) *ca metodă de reprezentare a datelor lingvistice*, au fost propuse două posibilități diferite din punct de vedere metodologic de efectuare a cercetărilor contrastive:

- (1) **într-o singură direcție**, când se presupune descrierea unei limbi în termenii altei limbi, sau „în oglinda” altei limbi, fără sprijin pe metalimbaj;
- (2) **în două direcții**, când se presupune descrierea limbilor comparate cu ajutorul metalimbajului.

Alegerea între (1) și (2) în mare măsură depinde de teoria gramaticală de la care se pleacă. Dacă structuralismul descriptiv are tendința către compararea fără sprijin pe un sistem corelativ, adică pe metalimbaj, gramatica generativă, dimpotrivă, tinde în comparație către un astfel de sistem interlingvistic de însușiri și reguli, care există independent de alte limbi și este capabil să servească drept bază pentru compararea lor¹⁰.

În năzuința lor de a depăși descriptivismul, căutând un model gramatical complex, contrastiviștii au propus trei posibilități pentru rezolvarea problemei „*numitorului comun*” de comparație, adică a limbii-etalon. Un astfel de etalon poate fi:

- una din limbile confruntate (în speță, într-o analiză semasiologică);
- un metalimbaj construit inductiv pe baza limbilor confruntate, care să conțină toate sensurile realizate cel puțin într-una din limbile comparate;
- o limbă abstractă – etalon, care să conțină categoriile de forme și sensuri, stabilite pe cale deductivă¹¹.

Alegerea unei astfel de „limbi-mijlocitoare” pentru desemnarea spațiului intermediar dintre două limbi la comparația lor depinde de gradul dimensiunilor concret-abstract al categoriilor lingvistice comparate, de convergența sau divergența acestor categorii, precum și de limba-țintă sau

⁹ G. Helbig, *lucr. cit.*, p. 310 și urm.

¹⁰ Cf. *The valence theory and the valency dictionary of Croatian verbs* (lucrare colectivă), în vol. *Contrastive analysis of English and Croatian* (redactor Rudolf Filipović), IV, Institute of Linguistics University of Zagreb, 1993, *passim*.

¹¹ Vezi V. G. Gak, *O kontrastivnoj lingvistike...*, p. 16.

limba de la care se pleacă în analiză – limba maternă sau cea străină – și de o serie de alți factori care se dovedesc a fi relevanți la comparare.

Astfel, în funcție de direcția în care se face cercetarea interlingvistică, se disting două tipuri de lingvistici contrastive: una – **unidirecțională** și alta – **bidirecțională**¹².

În lucrarea de față vom încerca să oferim o caracterizare generală a acestor două metode, să descriem principalele lor etape, să apreciem eficiența aplicării lor în relevarea asemănărilor și deosebirilor lingvistice la confruntarea câtorva categorii lexico-gramaticale corelative din limbile rusă și română, precum și din alte limbi.

Trebuie subliniat că ambele metode permit o examinare mai profundă a particularităților limbilor decât studierea separată a acestora, ele urmărind în egală măsură același scop: **relevarea izomorfismului faptelor de limbă alomorfe**. În aceeași măsură ambele procedee satisfac următoarele cerințe:

- (a) Prima condiție ce asigură reușita unei analize contrastive este descrierea fiecărei limbi comparate, în parte, în plan corelativ, fapt ce reprezintă o premisă obligatorie în vederea transformării gramaticii lingvistice într-una didactică¹³.
- (b) Prin comparare o limbă suportă acțiunea inversă a celeilalte limbi și beneficiază de posibilitatea reinterpretrării, ceea ce în multe cazuri determină îmbogățirea teoriei fiecărei limbi în parte. De aici rezultă că dependența confruntării de descrierea fiecărei limbi în parte nu este una directă, ci mijlocită, ca urmare a reinterpretrării elementelor lingvistice comparate.
- (c) O altă condiție obligatorie pentru o corectă analiză contrastivă constă în compararea limbilor pe baza unei categorii gramaticale unice, a unei metodologii și terminologii unice.
- (d) Condițiile prezentate mai sus deși sunt necesare, nu sunt și suficiente pentru o confruntare efectivă a limbilor. O etapă principală a acestei proceduri este stabilirea **gradului de opoziție** a limbilor-obiect, adică a **gradului de echivalență**. La rândul ei, *echivalența* se stabilește pe calea „traductibilității” (a traducerii reciproce). Compararea traducerilor apare în acest caz ca *un test* pentru echivalență și opozabilitate, deoarece ea pune în evidență structura de profunzime comună, ca explicație a traductibilității¹⁴.

¹² Reinhard Sternemann (în colaborare), *Einführung in die konfrontative Linguistik*, Leipzig, 1983, p. 58-91. Vezi și traducerea în limba rusă publicată în vol. *Novoe v zarubežnoj lingvistike, XXV, Kontrastivnaja lingvistika*, Moscova 1989, p. 144-178. Cf. și lucrarea noastră *Odnostoronnyj i dvustoronnyj komtarastivnyj analiz*, în vol. *Probleme de filologie rusă, II*, Timișoara, 1992, p. 75-87.

¹³ G. Helbig, *lucr. cit.*, p. 312-314.

¹⁴ Idem, *ibidem*, p. 315.

(e) Deosebit de eficientă se dovedește a fi în cercetările contrastive *metodologia microlingvistică*. Aceasta se bazează pe analiza componentială, prin care nu se compară unități lingvistice izolate, ci componentele discrete (minimale) ale acestor unități. Cercetarea pătrunde în profunzimea acestor forme și, în acest fel, se scot în relief trăsăturile caracteristice ale limbilor în întregime.

Analiza contrastivă unidirecțională presupune relevarea semnificațiilor unei forme oarecare ale uneia din limbi și determinarea modalităților de exprimare a semnificațiilor analoge în limba cu care se face confruntarea. În esență aceasta este o abordare semasiologică a fenomenelor lingvistice, întrucât unitățile confruntate sunt examinate în direcția dinspre formă către conținut (sau funcție). În acest caz, categoria confruntată are un caracter formal, reunind o anumită formă cu un anumit conținut.

În cazul **analizei contrastive bidirecționale** drept bază a confruntării este considerat *cel de-al treilea termen* «tertium comparationis» – o anumită noțiune extralingvistică – și se urmăresc mijloacele de exprimare a acestuia în limbile confruntate. În fapt, aceasta este o abordare de tip **onomasiologic** a fenomenelor lingvistice, în care confruntarea se produce în direcția dinspre conținut către formele care exprimă acest conținut. În acest caz, categoria confruntată are un caracter funcțional, apărând sub forma unor categorii conceptuale de tipul: „determinare”, „nedeterminare”, „cauzalitate”, „apartenență”, „colectivitate”, „deplasare”, „poziționare” ș.a.

În cazul analizei unidirecționale, confruntarea este nereversibilă, se face într-o singură direcție; o limbă este considerată ca punct de plecare (inițială), de regulă, limba maternă, iar cealaltă – limbă țintă.

În cazul **analizei contrastive bidirecționale**, nu se face deosebirea între limba-țintă și cea inițială. Compararea se face în ambele direcții: de la limba **A** spre limba **B** și invers, întrucât în ambele limbi sunt atrase numai acele fenomene lingvistice care *corespund* limbii-etalon, ca termen mediu de comparație (TC), și anume categoriile funcțional-semantice care satisfac condițiile de echivalență.

De exemplu, se poate confrunta totalitatea mijloacelor de exprimare a „deplasării” în limba **A** cu totalitatea mijloacelor de exprimare a aceleiași categorii funcțional-semantice din limba **B**.

Dacă analiza unidirecțională presupune confruntarea interlingvistică fără a se sprijini pe o mărime comună (TC) pentru determinarea mijloacelor de expresie corelative în limba-țintă, deoarece rolul acestei mărimi îl joacă înseși semnificațiile unității limbii de plecare (materne), abordarea bidirecțională, dimpotrivă, se bazează pe o astfel de mărime comună semantico-funcțională (TC), care nu aparține niciuneia din cele două limbi, pentru evidențierea corelatelor echivalente din limba-țintă.

Ambele proceduri presupun confruntări intralingvistice ale unităților constitutive la nivelul fiecărei limbi în parte, ceea ce reprezintă o condiție obligatorie a unui demers analitic corespunzător. Stabilirea exactă a structurii semantice a elementelor din limba de plecare A și din limba-țintă B se face pe calea analizei semasiologice, în special cu ajutorul analizei componentiale, cu condiția unei bune cunoașteri a limbilor confruntate.

Aceste două procedee de analiză contrastivă pot fi reprezentate sub forma următoarelor scheme¹⁵:

I. ANALIZA UNIDIRECȚIONALĂ

Limba de plecare ----- **Limba-țintă**

Exemplu: **Formele de exprimare a timpului trecut**

Limba română

Limba rusă

- | | |
|--------------------------------|---------------------------------|
| 1. Imperfect ----- | |
| 2. Perfectul simplu ----- | Timpul trecut, diferențiat după |
| 3. Perfectul compus ----- | aspect |
| 4. Mai-mult-ca-perfectul ----- | |

--

Întrucât în limba-țintă nu există mijloace diferite (sinonimice) pentru redarea sensurilor gramaticale și lexicale, se observă existența unor relații convergente ale limbii inițiale față de limba-țintă. Pentru a ilustra cele afirmate mai sus, prezentăm încă două exemple, de data aceasta, din lexic:

Limba română

Limba rusă

a scoate

достать

вынуть

greu

трудный

тяжелый

În aceste exemple se observă *divergența* relațiilor dintre română și rusă în prezența mijloacelor diferite de redare a sensurilor lexicale din limba de plecare în sistemul limbii-țintă. Această divergență este exprimată explicit și în context, termenii rusești având o distribuție complementară, ceea ce nu este specific și celor două cuvinte românești. Dacă în analiza confruntativă, în rolul limbii de plecare apare limba rusă, atunci caracterul

¹⁵ Vezi John. C. Catford, *The teaching of English as a foreign language*, în R. Quirk, A. H. Smith (Eds.), *The Teaching of English*, Londra, 1964, p. 137-159. Cf. traducerea în limba rusă, publicată în vol. *Novoe v zarubežnoj lingvistike, XXV, Kontrastivnaja lingvistika*, Moscova, 1989, p. 152-162.

relațiilor interlingvistice se schimbă. De exemplu, în ultimele două situații, relațiile dintre limbile confruntate sunt, de această dată, *convergente*.

Se întâlnesc multe situații, în care, în limba maternă există un singur cuvânt, dar cu un spectru semantic mai larg, iar în limba-țintă există două sau, uneori, chiar mai multe corespondente. De exemplu, cuvântul francez *homme*, are drept corespondente în limba germană, pe care o considerăm, în cazul de față, drept limbă-țintă, doi termeni, pentru două sememe distincte: *Mensch* „om” și *Man* „bărbat”. Prin analiza unidirecțională se realizează, de fapt, o „retroproiecție” a celor două semnificații ale cuvintelor germane asupra cuvântului francez, punându-se în lumină, în fapt, polisemia intrinsecă a termenului francez, care poate fi decelat astfel: *homme*₁ („om”) și *homme*₂ („bărbat”). Observăm, astfel, cum prin proiecția directă a semnificației termenilor-țintă asupra corespondentelor lor din limba maternă se produce o altă regrupare a substanței semantice în cadrul acesteia din urmă. Cu alte cuvinte, studiul unei limbi „în oglinda” altei limbi poate pune mai pregnant în lumină structuri semantice *afine* și în absența unor structuri formale congruente.

Același lucru se poate spune și despre exemplele discutate mai sus; cei doi termeni românești, prin proiecția semnificațiilor echivalentelor lor rusești, sunt poliseme, fiecare acoperind în uz două sememe: rom. *a scoate* (1. „a scoate de undeva un lucru / ceva ce nu aparține corpului agentului acțiunii: o carte, o batistă etc.” și 2. „a scoate ceva / un membru ce aparține corpului agentului: mâna, piciorul etc.”; respectiv, *greu* (1. „d.p.d.v. intelectual” și 2. „d.p.d.v. fizic”).

II. ANALIZA BIDIRECȚIONALĂ Limba-etalon (TC)

<u>Limba A</u>	<u>Limba B</u>
X 1	X 1
X 2	X 2
X 3	X 3
	X 4

Exemplu: **verbele poziționale**

Limba-etalon (TC)
«situare»
«poziție»
(a) «poziție verticală»
(b) «poziție șezând»
(c) «poziție orizontală»

Limba A

(româna)

- a) a sta („în picioare”)
 b) a sta („șezând”)
 c) a sta („culcat”)

Limba B

(rusa)

- a) *стоять*
 b) *сидеть*
 c) *лежать*

Analiza intralingvistică a mijloacelor lingvistice de redare a mărimii comune (TC), în cazul de față, pune în lumină divergența relațiilor interlingvistice, deoarece lexemului românesc A STA „a se afla” îi corespund în limba rusă (ca limbă-țintă) trei unități lexicale distincte, cărora le este caracteristică o distribuție complementară.

Eficiența utilizării uneia din cele două metode la confruntarea unităților lingvistice depinde, în primul rând, de gradul de asemănare ori de deosebire a categoriilor comparate și, ca urmare, de caracterul corelațiilor interlingvistice în planul echivalenței sau al congruenței¹⁶.

Astfel, unitățile corelative germ. *mit dem Messer*, rom. *cu cuțitul* și rus. *ножом* sunt echivalente din punct de vedere lexical și semantic, desemnând noțiunea comună „instrument cu care se poate crea ceva”, dar se deosebesc prin structură, din care cauză le considerăm incongruente. La fel, dacă vom compara verbele care exprimă în diferite limbi constanta semantică „a consuma hrană”, limba germană se deosebește de alte limbi prin aceea că are două verbe distincte, diferențiate între ele prin trăsăturile semantice „om” – „animal”, în timp ce o astfel de diferențiere semantică nu este caracteristică și altor limbi. Cf. germ. *essen* – *fressen*, engl. *eat*, fr. *manger*, rus. *есть*, rom. *a mânca*, chin. *chi*. Incongruența limbii germane, remarcată în acest caz, ne determină să considerăm că, atunci când apare în postura de limbă-țintă, este recomandabil să se recurgă la procedeul de investigație contrastivă bidirecțional, dat fiind faptul că se impune construirea unui sistem de descriere intermediar, în care să apară și cele două note semnificative diferențiatorie „referitor la om” – „referitor la animal”. Cu alte cuvinte, atunci când, la analiza intralingvistică, menită să releve deosebirile *dintre* unitățile lingvistice constitutive ale unei limbi se constată situații de divergență internă, este de preferat să se apeleze la analiza bidirecțională. Evident, în situația în care limba germană este, în demersul nostru analitic, limba de bază (de plecare, maternă), iar divergențele dintre celelalte limbi, considerate, de această dată, drept

¹⁶ Termenul „congruență” se utilizează pentru desemnarea raporturilor dintre unitățile lingvistice echivalente și formal identice, alcătuite din formați echivalenți, dispuși în aceeași ordine. Termenul „echivalență” se utilizează pentru desemnarea raporturilor unităților lingvistice echivalente, dar deosebite din punct de vedere formal. Cf. Tomasz P. Krzeszowski, *Equivalence, congruence and deep structure*, în *Papers in Contrastive Linguistics*, Massachusetts, Cambridge University Press, 1971, p. 37-48.

limbi-țintă, sunt nule, atunci procedeul indicat este cel orientat unidirecțional.

Un exemplu de congruență interlingvistică îl reprezintă și formele analitice de perfect ale verbului *a da* în limbile franceză, germană, engleză și română: fr. *j'ai donné*, germ. *ich habe gegeben*, engl. *I have given*, rom. *eu am dat*, spre deosebire de forma corespunzătoare incongruentă din rusă – *я дал*.

În alte cazuri, nu este suficient să se confrunte doar echivalentele lexicale propriu-zise din limbile examinate, ci și alte construcții perifrastice care redau același înțeles comun. De pildă, pentru evidențierea și confruntarea tuturor mijloacelor lingvistice prin care se exprimă *constantă lexico-semantică de viitor* – TC („acțiune ce are loc în viitor, imediat sau mai târziu, după momentul vorbirii”), în analiză sunt atrase variate fapte de expresie din limbile comparate¹⁷:

În limba germană: 1. **futurum**: *Ich werde (morgen.)* („Eu voi veni mâine.”); 2. **prezentul cu sens de viitor**: *Ich komme morgen.* („Eu vin mâine.”);

În engleză: 1. „shall/will” – **Future indefinite**: *Whatever will he say?* („Ce va spune el?”); 2. **Future continuous** „shal/will” – **the future progressive**: *He'll be coming in a few days.* („El va veni peste câteva zile”); 3. **Future cu „going to”**: *He is going to give me the book next week.* („El îmi va da cartea săptămâna viitoare.”); 4. **Prezentul cu sens de viitor**: *He goes to Berlin on Saturday.* („Sâmbătă el pleacă la Berlin.”)

În franceză: 1. **Future simple**: *Je viendrai.* („Eu voi veni.”); 2. **Prezentul cu sens de viitor**: *Je vais au théâtre après-demain.* („Eu merg la teatru poimâine.); 3. „aller” + **infinitif**: *Je vais venir.* („Eu voi veni imediat.”).

În română: 1. **viitor** : *Eu voi veni (mâine)./ Am să vin.*; 2. **Prezentul cu sens de viitor**: *Vin peste câteva zile.*

În rusă: 1. **Viitorul simplu**: *Я приду завтра* („Eu voi veni mâine.”); 2. **Prezentul cu sens de viitor**: *Уходим завтра в море.* („Mâine plecăm în larg.”), *В субботу он уезжает в Берлин.* („Sâmbătă el pleacă la Berlin.”); 3. **Viitorul compus**: *Завтра мы будем заниматься спортом.* („Mâine vom face sport.”).

În analiza unidirecțională se iau în considerare nu numai verbele confruntate care exprimă categoria de *viitor*, ci și lexeme echivalente formal, dar cu alte alte semnificații. De pildă, în analiza bidirecțională nu interesează corespondentele cu alte semnificații decât cele de „*viitor*” (ca TC), cum ar fi, în cazul limbii franceze, verbele la viitorul simplu cu sens de prezent prezumtiv (*Elle aura encore sa migraine.* „Ea are,

¹⁷ R. Sternemann, *lucr. cit. /trad.rusă/*, p. 145-146.

poate/probabil, iarăși migrenă.”), cu sens de imperativ (*Vous remettez ces papiers au directeur!* „Transmiteți aceste documente directorului!”), ori cu sens deliberativ (*Est-ce que je parlerai haut?* „Vorbesc /prea/tare?”) În schimb, în analiza unidirecțională sunt relevate și astfel de situații, căci, în acest caz nu se presupune un termen comun, intermediar, de referință (TC), ci proiectarea directă a formelor din limba A în limba B și descrierea fiecărei forme în parte.

Alegerea unei proceduri sau a alteia depinde de materialul lingvistic concret, de prezența sau absența divergențelor intra- și interlingvistice, de raporturile de echivalență (totală sau parțială), de congruență sau de identitate. De pildă, noi considerăm că pentru cercetarea contrastivă a verbelor de mișcare și a celor poziționale din limba rusă, când nu este posibilă depistarea unor corespondențe formale și semantice *directe*, este recomandabilă aplicarea metodei bidirecționale. În schimb, pentru confruntarea mijloacelor de exprimare a unor categorii funcțional-semantice de tipul „determinare”, „nedeterminare”, „obiect direct”, „obiect indirect”, relații temporale, spațiale, consecutiv-cauzale, finale ori condiționale este recomandabil să se aplice procedeul unidirecțional, toate aceste din urmă categorii având corelate, mai mult sau mai puțin congruente, în sistemele ambelor limbi. Avem în vedere posibilitatea stabilirii corespondențelor chiar și în acele cazuri în care se constată existența unor poziții „zero”, adică a unor „lacune” gramaticale sau lexicale în sistemul uneia din limbile confruntate (a se vedea, de exemplu, absența articolului în limba rusă pentru exprimarea „determinării”). Uneori la relevarea uneia și aceleiași categorii lingvistice este recomandabilă alternarea procedeelor mai sus prezentate, cum ar fi, de exemplu, în cazul verbelor de mișcare fără prefixe și cu prefixe, specifice limbii ruse.

Analiza semantică intralingvistică a verbelor de mișcare prefixate din limba rusă și a corespondențelor lor românești relevă o serie întregă de deosebiri sistematice, care reflectă specificul limbii ruse în utilizarea acestor verbe.

În limba rusă aceste verbe se deosebesc între ele prin trei caracteristici de bază: „mijlocul de deplasare”, „mediul în care se face deplasarea” și „direcționarea/nedirecționarea” mișcării. Aceste trăsături diferențiale verbale se neutralizează total („direcționarea” și „mijlocul de deplasare”) sau parțial („mediul deplasării”) în limba română, ceea ce determină „universalizarea” verbelor corespunzătoare românești, care exprimă deplasarea mai vag și necesită precizări contextuale prin extensiuni sintagmatice lămuritoare (pe jos, cu un vehicul, într-o direcție, dus-întors etc). Comparați:

Я ИДУ на стадион.	/«unidirecțional»/ /«pe jos»/ /«pe pământ»/	Eu MERG la stadion.
Я ХОЖУ на стадион.	/«neunidirecțional»/ /«pe jos»/ /«pe pământ»/	MERG la stadion.
Я ЕДУ в Бухарест.	/«unidirecțional»/ /«cu mijloc de transport»/ /«pe pământ»/	Eu MERG la București.
Обычно я ЕЗЖУ на автобусе.	/«neunidirecțional»/ /«cu mijloc de transport»/ /«pe pământ»/	MERG adesea cu autobuzul.
Завтра я ЛЕЧУ в Бухарест.	/«unidirecțional»/ /«cu mijloc de transport»/ /«prin aer»/	Măine MERG (cu avionul) la București.
Я часто ЛЕТАЮ в Арад.	/«neunidirecțional»/ /«cu mijloc de transport»/ /«prin aer»/	Adesea MERG (cu avionul) la Arad.
Этот пароход ПЛЫВЕТ в Одессу.	/«unidirecțional»/ /«cu mijloc de transport»/ /«pe apă»/	Acest vapor MERGE la Odesa.
Я часто ПЛАВАЮ в Одессу.	/«neunidirecțional»/ /«cu mijloc de transport»/ /«pe apă»/.	Adesea MERG (cu vaporul) la Odesa.

Același lucru se observă și la verbele tranzitive rusești neprefixate *нести/носить*, *вести/водить*, *везти/возить*, care se deosebesc între ele prin trăsăturile distinctive (TC) (a) „direcție” (a₁ – „unidirecțional”; a₂ – „multidirecțional”) și (b) „mijloc de deplasare” (b₁ – „în brațe”, b₂ – „pe jos”, b₃ – „cu un vehicul”), cărora în limba română le corespund verbe cu un spectru semantic mai larg: *a duce*, *a conduce*, *a căra*, care nu se disting între ele prin aceleași trăsături. Se remarcă, așadar, caracterul „specializat”

al verbelor rusești și semnificația mai vagă a corespondentelor lor românești.

Comparați:

Мать НЕСЕТ сына к врачу. (a1+b1+b2))

Мать НОСИТ сына к врачу. (a2+b2+b3)

Мать ВЕДЕТ сына к врачу. (a1+b2)

Мать ВОДИТ сына к врачу. (a2+b2)

Мать ВЕЗЕТ сына к врачу. (a1+b3)

Мать ВОЗИТ сына к врачу. (a2+b3)

Mama DUCE copilul la doctor („în brațe”)/ („pe jos”)/ („cu un vehicul”); („într-o direcție”)/ („în două sau mai multe direcții”).

Și în acest caz se observă divergența relațiilor pe care le are româna, ca limbă de plecare, în raport cu rusa, ca limbă-țintă. Din această cauză echivalența unităților lexicale nu se stabilește în mod direct, unilateral, ci cu luarea în considerare a celui de-al treilea termen de comparare (TC), și anume, cu ajutorul trăsăturilor semantice diferențiale determinate, care își găsesc expresia în sintagmatica limbii române. Restabilirea echivalențelor, adică a corespondențelor lexico-gramaticale, se realizează în mod concret prin folosirea în limba română a unor termeni de expansiune sintagmatică de tipul: *pe jos, cu un vehicul, în brațe, într-o direcție, dus-întors* etc.

În privința verbelor de mișcare prefixate, constatăm că deosebirile intersistemice se amplifică și se complică, în același timp. Pe lângă deosebirile pe care le-am remarcat la verbele neprefixate rusești în raport cu corelativul lor românești, constatăm o serie întreagă de alte deosebiri esențiale. Ele decurg din faptul că verbul rusesc prefixat are în structura sa morfologică (1) un radical, care redă într-o ordine sistematică toate opozițiile după **mijlocul** și **mediul** deplasării, și (2) un prefix, care îndeplinește funcția de exprimare explicită a trăsăturii semantice „*locale*”, care indică o mișcare concret direcționată (apropierea, depărtarea, mișcarea înspre interior/exterior etc.). Pe lângă aceasta, verbele de mișcare prefixate rusești se deosebesc între ele și după **aspect**. În limba română, cum se știe, nu există categoria aspectului verbal „in stricto sensu”, iar funcția de exprimare a sensurilor spațiale (a caracteristicii **locale**) o îndeplinește contextul sintactic sau lexemul verbal în întregime, și nu un anumit constituent al structurii lui. Astfel de cuvinte alcătuiesc în limba română grupul așa numitelor „verbe spațiale”¹⁸, care exprimă ideea abstractă a deplasării, având în structura lor semantică doar un sem l o c a l (de exemplu, verbele *a veni, a pleca, a ajunge, a intra, a ieși, a se îndepărta, a ocoli, a trece, a urca, a coborî*).

¹⁸ Vezi Ivan Evseev, *Semantica verbului*, Timișoara, Ed. Facla, 1974, p. 71-86.

Aceste verbe cu semnificație locală din limba română, având un spectru larg de sensuri, sunt identice, din punct de vedere funcțional, cu prefixul rusec. De exemplu, verbului românesc **A TRECE** îi corespund în fapt toate verbele rusești de mișcare cu prefixul **пере-**: *перейти/переходить, переехать/переезжать, перебежать/перебежать, перевезти/перевозить, переплыть/переплывать, перевести/переводить, перетащить/перетаскать* etc. În semantica verbului românesc caracteristicile calitative ale mișcării se dispun pe un plan secundar, se neutralizează în plan paradigmatic și se actualizează în plan sintagmatic cu ajutorul unor termeni de expansiune contextuală de tipul: *pe jos, înot, în fugă, în zbor, cu un vehicul* etc.

Având în vedere gradul înalt de divergență a mijloacelor lingvistice pentru exprimarea deplasării în limbile rusă și română, considerăm oportun să se apeleze la analiza bidirecțională, deoarece pentru evidențierea verbelor de mișcare rusești este necesar să se stabilească, pe baza opozițiilor intralingvistice în sistemul limbii ruse, numitorul comun semantic de tipul „deplasare peste obiect” + „într-o direcție” + „repede” + „pe jos” + „acțiune concret-faptică” + „rezultat” (= бежать „a fugi”). Însă la stabilirea corespondențelor interlingvistice dintre prefixele verbelor de mișcare rusești și verbele „spațiale” românești este adecvată și procedura unidirecțională. Comparați:

<i>ПРИ-(прийти, приехать, прилететь, приезжать).</i>	<i>a SOSI</i>
<i>У- (уйти, уехать, улететь...).</i>	<i>a PLECA</i>
<i>ВЫ- (выйти, выходить, выехать, вылететь...).</i>	<i>a IEȘI</i>

Împletind, în acest fel, procedee ale celor două metode, cercetătorul poate formula legități deosebit de interesante și concluzii prețioase cu caracter aplicativ. Se poate menționa, de exemplu, că în limbile rusă și română acționează două reguli opuse de selecție sintagmatică:

- cu cât este mai concret un context, cu atât mai concret trebuie să fie verbul de mișcare (în limba rusă);
- cu cât este mai concret un context, cu atât mai abstract este verbul de mișcare (în limba română). Comparați:

<i>Ученик <u>вышел</u> из класса.</i>	<i>Elevul <u>a ieșit</u> din clasă.</i>
<i>Автобус <u>выехал</u> из города.</i>	<i>Autobuzul <u>a ieșit</u> din oraș.</i>
<i>Птица <u>вылетела</u> из клетки.</i>	<i>Pasărea <u>a ieșit</u> din colivie.</i>
<i>Самолет <u>вылетел</u> из облака.</i>	<i>Avionul <u>a ieșit</u> din nori.</i>
<i>Змея <u>выползла</u> из щели.</i>	<i>Șarpele <u>a ieșit</u> din crăpătură.</i>
<i>Пароход <u>выплыл</u> из залива.</i>	<i>Vaporul <u>a ieșit</u> din golf.</i>

În limba rusă se observă paralelismul în întrebuințarea unei serii de prefixe și de prepoziții, care indică direcția și scopul deplasării, iar drept rezultat se manifestă fenomenul de redundanță lingvistică: *ВВЛ-* ... *уз*; *В- /ВО-* ... *е*; *ДО-* ... *до*; *ОТ-* ... *от* și altele. Pentru relevarea acestei particularități specifice a verbelor de mișcare rusești, de data aceasta ni se pare mai adecvată procedura unidirecțională de confruntare interlingvistică.

Plecând de la cele prezentate mai sus, am considerat că demersul analitic bidirecțional în cercetarea limbilor este recomandabil a fi utilizat cu precădere în studiile de tipologie lingvistică și în predarea limbilor străine în învățământul superior, în timp ce analizele contrastive de tip unidirecțional își arată eficiența mai mult în domenii ca: teoria și practica traducerii, lexicografia explicativă bilingvă, precum și în predarea limbilor străine în școala generală și liceală.

În încheiere, trebuie să subliniem încă o dată ideea că în cercetările contrastive fiecare din procedurile prezentate mai sus este în egală măsură valoroasă și „autentic confruntativă”, iar confruntarea trebuie să fie realizată și într-o direcție și într-alta.

АСПЕКТЫ ОДНОСТОРОННЕГО И ДВУСТОРОННЕГО АНАЛИЗА

(Краткое содержание)

В работе рассматриваются два приема контрастивного анализа: (а) когда сопоставление проводится в одном направлении, от исходного (родного) языка к иностранному или наоборот, без опоры на средний термин для сравнения – ТС (“tertium comparationis”), и (в) когда сопоставление сопоставляемых языковых единиц вводится двусторонне, с опорой на общий знаменатель – ТС, имеющий абстрактный характер и играющий роль метаязыка – эталона.

Для аргументации теоретических положений, автор приводит ряд примеров из русского, румынского и других языков, Указаны также конкретные ситуации, когда рекомендуется применение того или другого фронтативного приема.